

Sanat Tarihi Bibliyografyaları

Aziz DOĞANAY*

Hızla değişen dünyada zamanla yarışan araştırmacılar için bilgi kaynağına kısa sürede ulaşabilmek çok önemlidir. Bunun için bir konuyu derinlemesine araştırmak isteyen kişinin doğru yol izlemesi gerekir. Araştırılması gereken konuyla ilgili yapılacak ilk okumalara öncelikli olarak konunun bilinen temel kaynaklarından başlayıp, bu kaynakların sonunda yer alan kaynakçalardan hareketle okumayı derinleştirmek bilinen bir yoldur. Fakat birkaç kaynağın arkasındaki kaynakça, araştırmacıya ancak sınırlı bir ilerleme sağlayabilir. Bu yüzden belli alanlarda yazılmış kitap ve dergiler taranarak derlenen kaynakçalar, araştırmacıya büyük kolaylıklar sunmaktadır. Bazı sorunları bulunsa da, uzun süreli periyodiklerin belli aralıklarla geçmiş sayılarına yönelik hazırladıkları bibliyografyalar ve belli alanlarda yapılan araştırmaların bibliyografyaları bugün azımsanamayacak kadar çoktur.¹ Öyle ki bu tür çalışmaları takip etmek bile zor olduğundan, bibliyografya kitaplarını tanıtan bibliyografya kitapları dahi yayınlanmıştır. Meselâ bunlardan birisi, Filiz Başbuğoğlu ve arkadaşlarının hazırladığı *Cumhuriyet Döneminde Bibliyografyaların Bibliyografyası* adlı çalışmadır.² Bu kitapta konu başlıklarının listesi verildikten sonra konularına göre, sırasıyla kitaplar, süreli yayınlar, kitapçı katalogları yazar soyadına göre sıralanmıştır. Bütün bilim dallarını ilgilendiren bu çalışmada sanat tarihini ilgilendirecek belli başlı konular Ansiklopediler, Güzel Sanatlar, Arkeoloji, El Yazmaları, Meskûkât, Mimarlık, Mînyatür, Müzeler, Resim Sanatı gibi konu başlıkları altında toplanmıştır. Ancak böyle bir eserde dizin bulunmayışı önemli bir eksikliklerdir.

Teknolojinin ilerlemesiyle birçok alanda periyodikler ve kitaplar taranarak dijital ortama aktarılmaya başlandı. Bu tür programlarda, kaynağın adına ulaşmakla yetinilmeyip bazen bütün kaynağa ulaşabilmek de mümkündür. Bu gibi programların en güzel tarafı ise, girilen bir anahtar kelimeyle bütün kitapta arama yapılarak bilgiye

* Dr., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk İslam Sanatları Tarihi Öğretim Üyesi, azizdoganay@gmail.com.

1 Konuyla ilgili sorunlar hakkında daha geniş bilgi için bakınız: Yaşar Karayalçın, *Bibliyografya Meselelerimize Umumi Bir Bakış*, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1954, (28 sayfa).

2 Filiz Başbuğoğlu - F. Gülser Tuncer - Sema Akıncı - İsmet Baydur, *Cumhuriyet Döneminde Bibliyografyaların Bibliyografyası*, Ankara: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Yayınları: 3, Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsü Yayınları: 6, 1973, (417 sayfa); benzer diğer bir çalışma için bkz. Filiz Başbuğoğlu, Lamia Acar, Necdet Ok, *1928-1965 Yılları Arasında Türkiye'de Basılmış Bibliyografyaların Bibliyografyası*, Ankara: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı, 1966, (418 sayfa).

kısa zamanda ulaşılabilmesidir. Böylece araştırılan konuyla ilgili bir kelimenin sorulmasıyla bütün bilgiler araştırmacının önüne gelmektedir.

Dijital ortama aktarılan güzel çalışmalardan birisi *Türkiye Makaleler Bibliyografyası*'dır. Bu isimle 1952'den beri her yıl çıkan dergi, çok sayıda süreli yayın taranarak hazırlandığından, Türkiye'de yayınlanmış birçok makaleye ulaşımı kolaylaştırmıştır. Derginin 1949-1962 yıllarını kapsayan bir de eki bulunmaktadır. Şimdi bu dergi, matbu nüshasının yanı sıra bütün içeriğini elektronik ortamda tarama imkânı veren bir CD ile birlikte hizmete sunulmaktadır. Bu derginin 1988 yılında çıkan sayısında olduğu gibi bazı sayılarda geçmiş sayılara yönelik dizinler de bulunmaktadır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarından beri yayınlanan ve sanat tarihi için önemli bir veri kaynağı sayılan *Vakıflar Dergisi*'nin eski sayıları da taranarak PDF (Portable Document Format) formatında elektronik ortama aktarılmıştır.

Bilhassa dünya kütüphanelerinde bulunan bazı nadir eserlere ulaşmanın en kolay yolu, <http://books.google.com/> gibi bazı internet arama motorlarının geliştirdiği kitap arama hizmetleridir. Elektronik ortamda tarama yapabilme imkânı sağlayan bu servislerde, aradığınız anahtar kelimenin geçtiği kitapların yanı sıra, kelimenin, içinde geçtiği sayfaya kadar görebilme imkânı sağlamaktadır. Bu servisler araştırmacıya bazen bütün kitabı görme fırsatı verirken, bazen bilgiler, üyelik veya telif ücreti ödendiği takdirde gösterilmektedir.

Sanat tarihi bakımından çok önemli fotoğraf ve belge görüntülerinin bulunduğu dijital kütüphanelerin başında <http://www.archnet.org/> gelmektedir. Bu adresten, bütün İslâm dünyasındaki tarihî eserlerin birçok eski ve yeni fotoğraflarına ulaşmak mümkündür. Osmanlı harfleriyle basılmış süreli yayınlara da çok cüzi bir ücret karşılığında <http://sureli.mk.gov.tr/index.php> adresinden ulaşmak mümkündür.

Türkiye'de yayınlanan sanat tarihi ile ilgili bibliyografya kitaplarına bakıldığında, ileride tanıtacağımız, *Türkiye'de 50 Yılda Yayınlanmış Arkeoloji Sanat Tarihi ve Mimarlık Tarihi İle İlgili Yayınlar Bibliyografyası*'nda olduğu gibi doğrudan bu alanla ilgili yapılmış çalışmaların yanı sıra, genel konular arasında sanat tarihi konularına da yer veren çalışmalara da rastlamak mümkündür. Bunları şu şekilde sınıflandırabiliriz:

Sanat Tarihi ve Arkeoloji İle İlgili Genel Bibliyografyalar

M. Seyfettin Özege'nin *Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Katalogu*'nda³ az sayıda da olsa sanat tarihi ile ilgili kaynaklara rastlamak mümkündür. Bu kitapta, önsöz yerine yazılmış bazı açıklamalardan sonra eski harflerle basılmış Türkçe eserler, eser adına göre alfabetik olarak sıralanmış, ilk ciltlerde unutulmuş, eksik kalmış eserler de beşinci cildin sonunda, ek olarak tekrar alfabetik sırayla verilmiştir.

Doğrudan sanat tarihi konularını ilgilendirmese de sanat tarihine katkı sağlayacak eserlerin tanıtıldığı mütevazı bir eser, İsmet Binark'ın *Türk-İslâm Kültür ve Medeniyeti Tarihi Konularında Milli Kütüphane'de Mevcut Yabancı Dil, Eski Harfli*

3 M. Seyfettin Özege, *Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Katalogu*, I-V, İstanbul (Fatih Yayınevi Matbaası 1971, (2392 sayfa).

Türkçe ve Türkçe Eserlere Ait Bir Bibliyografya Denemesi'dir.⁴ Kısa bir önsözle başlayan kitapta, Türk-İslâm kültür ve medeniyeti hakkında bibliyografik künyelerin tespiti üzerine bilgiler verilerek, Türk ve İslâm medeniyeti tarihi konusunda Milli Kütüphane'de mevcut yabancı dil, eski harfli Türkçe ve Türkçe eserlere ait bibliyografyalar, yazar soyadına göre alfabetik olarak dizilmiştir. Kitabın ikinci bölümünde ise İslâm kültürü ve medeniyeti tarihine dair aynı türden eserlerin bibliyografyaları yukarıda belirtildiği gibi verilmiştir. Kitapta dizin bulunmamaktadır.

Yine sanat tarihine kaynak teşkil edecek önemli arşiv çalışmalarını İsmet Binark'ın hazırladığı *Arşiv ve Arşivcilik Bibliyografyası*⁵ kitabından takip etmek mümkündür. Kitabın giriş kısmında arşiv konusunda bazı ön bilgiler verildikten sonra, arşivin tarifi, arşiv ve arşivcilik malzemeleri, arşivin önemi ve kısa tarihçesi anlatılmış, çeşitli ülkelerde ve ülkemizde yapılan arşiv çalışmalarıyla ilgili konularda bilgi verildikten sonra bibliyografya hakkında bazı açıklamalara geçilmiştir. Kısaltmalar listesinin ardından, taranan ve faydalanılan kaynaklar sıralanmış, arşiv mevzuatı ve arşiv konusunda ülkemizde yayınlanmış telif ve tercüme makaleler, Türk tarihinin arşiv kaynakları hakkında Türkçe ve yabancı dillerde yayınlanmış kitap ve makaleler, çeşitli arşiv isimlerine göre kısımlara ayrılarak sıralanmıştır. Kitabın sonuna yazar, kitap ve makale adları dizini konmuştur. Bu kitap daha sonra yeni ilavelerle üç cilt halinde 1995 yılında tekrar yayınlanmıştır.⁶

Zeki Sönmez'in, genel İslam mimarisi üzerine hazırladığı on iki bölümden oluşan kaynakçada⁷ İslam dünyasına ait mimari yapılar hakkında yazılmış yerli ve yabancı eserler tanıtılmıştır. Eserin bölümleri sırasıyla, genel İslâm tarihi-uygarlığı, genel İslâm mimarîsi, Emevîler dönemi mimarîsi, Abbasiler dönemi mimarîsi, İspanya ve İslâm mimarîsi, Kuzey Afrika ve Sicilya'da İslâm mimarîsi, Fatımîler dönemi mimarîsi, Eyyubîler dönemi mimarîsi, Memlûklular dönemi mimarîsi, Safevîler dönemi mimarîsi, Hindistan, Pakistan ve Bangladeş'te İslâm mimarîsi başlıkları altında, makale ve kitaplar karışık olarak yazar soyadına göre alfabetik sırayla aktarılmıştır. Daktiloyla yazılıp mahdut sayıda teksir edilen bu eserde dizin bulunmamaktadır.

Adnan Demircan'ın, Cumhuriyet dönemi İslâm tarihi ve medeniyeti çalışmaları üzerine gerçekleştirdiği bibliyografya denemesi,⁸ İslâm tarihi ve İslâm kültürü ve medeniyeti başlıklarını taşıyan iki ana bölümden oluşmaktadır. Eserin ilk bölümünde İslâm tarihi, ikinci bölümünde de sırasıyla İslâm medeniyeti tarihi, bölge ve kent

4 İsmet Binark, *Türk-İslam Kültür ve Medeniyeti Tarihi Konularında Milli Kütüphane'de Mevcut Yabancı Dil, Eski Harfli Türkçe ve Türkçe Eserlere Ait Bir Bibliyografya Denemesi*, Ankara: Önsay Yayınları, 1969, (18 sayfa).

5 İsmet Binark, *Arşiv ve Arşivcilik Bibliyografyası: Türkçe ve Yabancı Dillerde Yazılmış Kaynaklar*, Ankara: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 1979, (285 sayfa).

6 İsmet Binark, *Arşiv ve Arşivcilik Bibliyografyası: Türkçe ve Yabancı Dillerde Yayınlanmış Kaynaklar*, I-III, Ankara: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 1995, (1529, sayfa).

7 Zeki Sönmez, *İslam Mimarisi Kaynakçası*, İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları, 1989, (80 sayfa).

8 Adnan Demircan, *Cumhuriyet Dönemi (1923-2001) İslam Tarihi ve Medeniyeti Çalışmaları: Bir Bibliyografya Denemesi*, [y.y., t.y.], (174 sayfa).

tarihi, kavim, aşiret ve kabile tarihleri, İslâm tarihi ve tarihçileri ve seyahatnamelere ait künyeler tanıtılmış, kitabın kendi bibliyografyasından sonra dizinler eklenmiştir. Dizinlerde kitap, makale ve tezler, yazar soyadlarına göre sıralanmıştır.

Türkiye'nin arkeoloji, epigrafi ve tarihî coğrafyası için hazırlanmış önemli eserlerden birisi de, Arif Müfid Mansel'in hacimli çalışmasıdır.⁹ Bu eser bir monografiler bibliyografyasıdır. Türkiye'nin bölge, şehir, kasaba ve köy gibi yer adlarını zikretmek suretiyle buralarla ilgili 1939 senesine kadar basılmış olan kitap ve makaleleri ihtiva eder. Bu bibliyografyanın ağırlık merkezi arkeoloji ve bir dereceye kadar Yunan-Roma epigrafyası ve tarihî coğrafyasıdır. Şehir ve yer adları alfabetik olmakla birlikte, buralar hakkında yazılmış kitap ve makale adlarının alfabetik olmaması eserin kullanımını biraz zorlaştırmaktadır.

Ülkemizde arkeoloji ve sanat tarihi ve dahi mimarlık tarihi konularıyla ilgili yayınlar Cumhuriyet döneminde yoğunlaşmıştır ancak bu konulardaki yayınların Cumhuriyet'in ilk yıllarında sayıca daha az olduğu görülmektedir. Cumhuriyet'in ilk 50 yıllık döneminin yayınlarını derlemeyi hedefleyen Ayla Ödekan'ın bibliyografik çalışması,¹⁰ 1923'ten 1973'e kadar olan dönemi kapsamakta ve Türkiye'de yayımlanmış arkeoloji, sanat tarihi ve mimarlık tarihi ile ilgili kitap ve makaleleri içermektedir. Çalışmada önsöz ve giriş yazısından sonra, taranmış olan süreli yayınlar listesi verilmiş, ardından konular sınıflandırılarak yazıların künyeleri, yazarların soyadı sırasına göre alfabetik olarak aktarılmıştır. Kitapta yer alan konu başlıkları, genel, mimarlık, resim, keramik, çini, kabartma ve heykel, lahitler ve steller, mezarlıklar ve mezar taşları, yazıt, yazı, kitap-cilt ve kitap süsleme, dokuma, halı ve kilim, işlemler, ağaç işleri, metal işleri, sikkeler damgalar ve mühürler, askerlikle ilgili küçük sanatlar, süsleme, çeşitli sanatlar şeklinde sınıflandırılmıştır. Konulara göre ayrılan kitapta aramayı kolaylaştırmak için kitabın sonuna yazar dizini konmuştur. Bu çalışmanın tarihi eskimiş olmakla birlikte hâlâ alanında en sık başvurulan eserlerden birisi olduğunu söyleyebiliriz. Bu eserin devamını getirecek yeni bir çalışmaya acilen ihtiyaç duyulmaktadır.

Sanat tarihi konularına dolaylı olarak yer veren bazı folklor bibliyografyalarının varlığına da burada değinmek gerekir.¹¹

Bir bibliyografya çalışması olmamakla birlikte, bir asrın genel kültür ve sanat faaliyetlerini yıllara göre, neredeyse gün gün tespit etmiş olması bakımından Selçuk Mülayim'in *Yüzyılın (1900-1999) Kültür ve Sanat Kronolojisi* adlı çalışması örnek bir eser niteliğindedir.¹² Plastik sanatlar, mimarî, arkeolojik kazı ve araştırmalar, yayınlar, doğanlar ve ölenler başlıkları altında derlenmiş konular çeşitli kaynaklardan ve

9 Arif Müfid Mansel, *Türkiye'nin Arkeoloji, Epigrafi Ve Tarihi Coğrafyası İçin Bibliyografya*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1948, (616 sayfa).

10 Ayla Ödekan, *Türkiye'de 50 Yılda Yayımlanmış Arkeoloji Sanat Tarihi ve Mimarlık Tarihi İle İlgili Yayınlar Bibliyografyası (1923/1973)*, İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Mimarlık Tarihi ve Restorasyon Enstitüsü Yayınları, 1974, (578 sayfa).

11 Saim Sakaoğlu, *Folklor Bibliyografyaları Bibliyografyası Üzerine Bir Deneme*, [y.y., y.y.], (Konuya: Mustafa Naci Gücüyener Matbaacılık), 1991, (150 sayfa).

12 Selçuk Mülayim, *Yüzyılın (1900-1999) Kültür ve Sanat Kronolojisi*, Kaknüs Yayınları 1999, (429 sayfa)

günün gazete ve mecmualarından taranarak hazırlanmıştır. Kitabın sonunda geniş bir dizinin bulunması da esere ayrıca değer katmıştır. Diğer yüzyıllar için de bu tarz çalışmaların yapılmış olmaması büyük bir eksikliklerdir.

Özel Konularla Sınırlı Bibliyografyalar

Sanat tarihinin bir devrini, bir üslubunu veya bir sanat dalını konu alan çok sayıda bibliyografya çalışması yapılmıştır. Bunlar arasında *Türk Runik Kaynakçası*¹³ gibi, Türklerin tarihî geçmişine ışık tutan, ilk yazılı kaynaklar hakkında yapılmış çok özel bibliyografik çalışmalar bulunduğu gibi, mezar taşlarını konu alan benzer nitelikte çalışmalar da bulunmaktadır.¹⁴

Türk sanatının çeşitli dönemleri hakkındaki çalışmaların sayıca en fazla olanı Anadolu Selçuklular döneminine aittir. Bunlardan ilki, 26 Ağustos 1071 Malazgirt zafesinin 900. yıldönümü hatırasına, Oktay Aslanapa ve yardımcılarının hazırladığı *Selçuklu Sanatı Bibliyografyası*'dır.¹⁵ Kitap içinde konular genel, kaynaklar (vakfiye-kitabe), monografiler, mimari, küçük sanatlar (genel), çini-keramik, halı, minyatür ve yazı, taş ve stuko, ahşap, metal, cam olmak üzere gruplandırılmış, eserler yazar soyaadlarına göre dizilmiştir. Kitaba ayrıca dizin eklenmiştir.

Durukan ve Ünal'ın birlikte hazırladıkları *Anadolu Selçuklu Dönemi Sanatı Bibliyografyası*'nda,¹⁶ kitabın ilk bölümü, Anadolu Selçuklu dönemi sanatının mimarî konuları üzerine yazılmış yayınlara ayrılmıştır. İkinci bölüm ve devamında mimarî süsleme, genel nitelikteki konular, ahşap, cam, cilt, halı, hat, keramik, kumaş ve kıyafet, maden, resim sanatı, sikke ve tezhip gibi alt konu başlıklarına ayrılmış geleneksel sanatlarla yönelik yayınlar tanıtılmıştır. Devamında müze ve özel koleksiyon katalogları, siyasi tarih, seyahatname ve gezi notları, kitabeler, vakfiyeler ve yazılı kaynaklar, bibliyografyalar, yerleşim ve yapı monografileri verilmiştir. Kitabın sonuna kişi adları, yazar adları ve yerleşim adları dizini de eklenmiştir. Durukan ayrıca, *Anadolu Selçuklu Dönemi Sanatı Bibliyografyası II* başlığıyla 2007 yılında bu yayının yeni bir baskısını gerçekleştirmiştir.¹⁷

Fazıl Konuş'un hazırladığı *Selçuklular Bibliyografyası*,¹⁸ önsöz ve giriş yazılarından sonra üç ana bölüme ayrılmış, birinci bölümde Selçuklular hakkındaki Türkçe, Arapça ve Farsça temel kaynakların künyeleri verilmiş ve bazı önemli kaynaklar kısaca tanıtılmıştır. İkinci bölümde Selçuklu dönemi siyasi tarihi çalışmaları, üçüncü

13 Erhan Aydın, *Türk Runik Kaynakçası*, Karadeniz Araştırma Merkezi Yayınları, Çorum 2008 (197 sayfa).

14 Hüseyin Türkmenoğlu, *Mezar Mezarlık ve Mezartaşları Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989, (67 sayfa). Bu kitap hakkında daha geniş bilgi edinmek için A. Sacid Açıkgözoğlu'nun bu sayıdaki yazısına bakınız.

15 Oktay Aslanapa ve yardımcıları, *Selçuklu Sanatı Bibliyografyası*, Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, İstanbul 1971, (48 sayfa).

16 Aynur Durukan-Mehlika Sultan Ünal, *Anadolu Selçuklu Dönemi Sanatı Bibliyografyası*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 1994, (235 sayfa).

17 Aynur Durukan, *Anadolu Selçuklu Dönemi Sanatı Bibliyografyası II*, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 2007, (225 sayfa).

18 Fazıl Konuş, *Selçuklular Bibliyografyası*, Çizgi Kitabevi, Konya 2006, (370 sayfa).

bölümde ise Selçuklu dönemi kültür ve medeniyeti konuları ele alınmıştır. Kitabın sonunda kronoloji cetveli, dizin ve Anadolu Selçukluları ve Beylikler döneminde Anadolu'da eser vermiş olan müellif isimleri sıralanmıştır.

Kosuke Shimizu'nun Selçuklu çalışmaları bibliyografyası¹⁹ tarih, sosyo-ekonomik problemler ve siyasi düşünce, kültür-egitim, tarih yazımı ve bibliyografya, meskûkât, güzel sanatlar ve maden sanatı gibi konulara ayrılmış ve her konu başlığı altında künyeler yazar soyadına göre alfabetik dizilmiştir. Kitabın sonunda kişi indeksi de mevcuttur.

Binark ve Sefercioğlu'nun birlikte hazırladıkları *İstanbul, Fâtih, Fetih ve Fatih Devri Hakkında Yazılmış Kitaplar Bibliyografyası*'nda²⁰ dönemin tarih ve kültürünün yanı sıra sanatı hakkında yazılmış kitaplara da yer verilmiştir. Üç bölümden oluşan kitabın ilk bölümünde Fetih'ten önce ve sonra yazılmış kitaplar, ikinci bölümünde İstanbul'un fethi hakkında yazılmış kitaplar üçüncü bölümde de Fatih devri ilim, kültür ve içtimai hayatı hakkında yazılmış toplam 934 kitabın künyesi tanıtılmış, kitabın sonuna yazar ve kitap dizini de eklenmiştir. Buna benzer bir çalışma da Selçuk Mülayim tarafından gerçekleştirilmiştir.²¹ Mülayim, çalışmasını ana kaynaklar, kültür ve sanat (genel), şehircilik ve mimari, plastik sanatlar ve süsleme başlıkları altında sınıflandırarak, künyeleri yazar soyadına göre alfabetik sıralamıştır.

Hazırlamış olduğu *Hüsn-i Hat Bibliyografyası*'nın²² önsözünde Ali Haydar Bayat, bu kitabı, ihtisas sahası olmadığı halde, Türk-İslâm kültür ve sanatına olan sevgi ve bağlılığı sebebiyle hüsn-i hat konusunda çalışacaklara yardımcı olmak amacıyla hazırladığını bildirmektedir. Yazar bu kitabın genişletilmiş ikinci baskısını IRCICA yayınları arasında okuyucusuna tekrar sunmuştur.²³ Bu baskıda, bu eser ve hat sanatı hakkında M. Uğur Derman'ın bir takriz yazısı ve ardından hüsn-i hatta dair özlü sözlerle, şiirler ve beyitlerden müteşekkil bir girişten sonra, Türkiye kütüphanelerindeki hüsn-i hatla ilgili yazmalar, kitaplar ve monografiler, hüsn-i hatla ilgili bilgiler ihtiva eden kitap ve makaleler, dış ülkelerde yayınlanmış kitap ve makaleler ve internette hüsn-i hat başlıkları altında künyeler verilerek eserler etraflıca tanıtılmıştır. Dizin kısmında, yazar indeksi hattat indeksi, Türkiye kütüphaneleri hat yazmaları indeksi, hüsn-i hat kitapları, hüsn-i hatla ilgili pasajların bulunduğu kitaplar, periyodikler ve gazeteler, Türkiye dışındaki yazarlar, dış ülkelerde yayınlanan kitaplar, makaleler ve periyodikler indeksi, malzemeler, yazı çeşitleri ve hat terimleri indeksi yer almaktadır.

19 Kosuke Shimizu, *Bibliyography on Saljuq Studies*, Tokyo: Institute for the Study of Languages and Cultures of Asia and Afrika, 1979, (69 sayfa).

20 İsmet Binark - Nejat Sefercioğlu, *İstanbul, Fâtih, Fetih ve Fatih Devri Hakkında Yazılmış Kitaplar Bibliyografyası*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 1977, (119 sayfa).

21 Selçuk Mülayim, "Fatih Devri Kültür Hayatı ve Sanat Hayatı Bibliyografyası", *İstanbul Armağanı I: Fetih ve Fatih*, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, no: 17, 1995, s. 137-142, 273-282.

22 Ali Haydar Bayat, *Hüsn-i Hat Bibliyografyası 1888-1988*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990, (160 sayfa).

23 Ali Haydar Bayat, *Açıklamalı Hüsn-i Hat Bibliyografyası*, IRCICA, İstanbul 2002, (416 sayfa). Bu eser hakkında geniş bilgi için bkz. bu sayıda İrvin Cemil Schick'in yazısı.

Nurhan Atasoy'un, *Türk Minyatür Sanatı Bibliyografyası*²⁴ başlıklı çalışması Türk kitap resimleri üzerine hazırlanmış mütevazı bir çalışmadır. Kitapta makale ve kitaplar karışık olarak yazar soyadına göre alfabetik dizilmiştir. Bu konuda K.A.C. Creswell'in de daha kapsamlı bir çalışması bulunmaktadır.²⁵

Emel Kaya'nın hazırladığı *Geleneksel Türk Evleri Bibliyografyası*,²⁶ 1994 yılı sonuna kadar alanla ilgili yapılmış çalışmaları kapsamaktadır. Bu çalışma kitap, makale ve tezler olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Kitapta künyeler yazar soyadına göre sıralanmış olup, 1617 yazara ait çok sayıda kitap ve makalenin künyesi tanıtılmıştır. Bibliyografyanın yanı sıra çalışmanın sonuna yazar, kitap, makale, tez ve yer adları dizini de eklenmiştir.

İsmail Bakar, Sadberk Hanım Müzesi Kütüphanesi'ndeki yıllık, sâlnâme, nevsâl ve takvimleri konu alan çalışmasında,²⁷ giriş yazısından sonra sırasıyla Devlet salnameleri, vilayet salnameleri, resmî kurum ve kuruluşlara ait salnameler, özel konulu kişi veya kuruluşlara ait salnameler, resmî veya özel kurum kuruluşlara ait nevsâller, takvimler, Sadberk Hanım Kütüphanesi'ndeki yıllıklar, yeni yazıya çevrilerek yayımlanan salnameler ya da doğrudan bunlara dayanan yayınları tanıtmıştır. Kitabın sonunda katalog, sözlük, çeşitli kütüphanelerdeki salnamelerin listeleri ve bir de dizin yer almaktadır. Eser, belge, çizim, harita ve fotoğraflardan oluşan görsellerle zenginleştirilmiştir.

Üstün Alsaç ve arkadaşlarının hazırladığı *Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ve Onarılması Konularında Kaynakça* adlı bibliyografik çalışma,²⁸ sanat eserlerinin tamiri ve korunmasıyla ilgili yazılan eserleri tanıtması bakımından ilginç bir kaynaktır. Kitap, sunuş yazısından sonra yazar soyadlarına göre alfabetik dizilmiştir. Ancak kitapta künyeler alışımlı dışında, ad-soyad şeklinde yazılmış fakat soyada göre alfabetik dizilmiştir. Kitabın sonunda, Osmanlı dönemindeki koruma ve onarım etkinliklerinin incelenmesinde yardımcı olabilecek kaynaklardan bazı seçmeler verilmiş ancak kitaba dizin eklenmemiştir.

Ülkeler ve Şehirlerle İlgili Bibliyografyalar

Günümüz Türkiye'sindeki şehirler hakkında yapılmış olan bibliyografik çalışmalarda o şehrin sanat ve kültür mirasına ilişkin kitap ve makaleler de tanıtılmaktadır. Hemen her vilayetin müstakil bir veya birden fazla bibliyografyası bulunduğundan bunları burada teker teker ele almak mümkün olmadı. Aynı şekilde günümüzde Türkiye sınırları dışında bulunan Türk ve İslam ülkeleri hakkında yapılmış bibliyog-

24 Nurhan Atasoy, *Türk Minyatür Sanatı Bibliyografyası*, İstanbul: Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, 1972, (50 sayfa).

25 K.A.C. Creswell, *A Bibliography of Painting in Islam*, Le Caire: Imprimerie De L'Institut Français D'Archéologie Orientale, 1953, (100 sayfa).

26 Emel Kaya, *Geleneksel Türk Evleri Bibliyografyası*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998, (158 sayfa).

27 İsmail Bakar, *Sadberk Hanım Müzesi Kütüphanesi Yıllıklar, Sâlnâmeler, Nevsâller ve Takvimler*, İstanbul: Sadberk Hanım Müzesi, 2008, (219 sayfa).

28 Üstün Alsaç-Emre Madran-Nimet Özgönül, *Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ve Onarılması Konularında Kaynakça*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990, (116 sayfa).

rafya çalışmaları da bu alanda önemli bir yer tutmaktadır.²⁹ Ancak doğrudan sanatla ilgili olmadığı için bunları da konumuzun dışında tuttuk.

Türkiye ölçeğinde, konuya ışık tutması için burada zikretmeyi faydalı bulduğumuz *Kent Araştırmaları Bibliyografyası*³⁰ araştırmacılar için önemli bir başvuru kaynağıdır. Bahar Aksel'in önsöz yazısıyla başlayan kitapta, Türkiye'nin bütün illeri hakkında yapılmış araştırmalar il adına göre alfabetik sırayla tanıtılmıştır. Kitabın sonuna ayrıca Doğu Anadolu Bölgesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Ege Bölgesi, Karadeniz Bölgesi, Marmara Bölgesi ve Türkiye Geneli hakkında yapılmış çalışmaların künyeleri de eklenmiştir. Künyesi verilen eserler, yazar soyadına göre alfabetik düzenlenmiştir. İç Anadolu Bölgesi'nin ihmal edildiği kitapta, maalesef hiçbir dizin bulunmayışı büyük bir eksiklik olarak görülmektedir.

Sanat ve Sanat Tarihi İle İlgili Eser Vermiş Olan Şahısların Bibliyografyaları

Sanat tarihiyle ilgili şahıs bibliyografyaları iki kısma ayrılır. Birincisi, Mimar Sinan gibi usta ve sanatçıların ortaya koydukları eserler hakkında yazılan kitap ve makaleleri derleyen bibliyografik çalışmalar, diğeri ise sanat tarihi alanında çokça yazı kaleme almış yazarların yazı künyelerini derleyen kitaplardır. Türk sanatı tarihinin klasik çağına damgasını vurmuş bir isim olan Mimar Koca Sinan ve eserleri hakkında yazılmış kitaplar neredeyse bir kütüphaneyi dolduracak sayıya ulaşmıştır. Abdullah Topaloğlu ve arkadaşlarının hazırladığı Mimar Sinan ve yapılarıyla ilgili eserler bibliyografyası³¹ bu konuda yapılmış mütevazı bir çalışmadır. Kitabın girişinde önsöz ve bibliyografya hakkında bazı bilgiler verildikten sonra taranan dergiler listesi verilmiş, yazmalar, kitaplar, makaleler, bildiriler ve tezler yazarların soyadlarına göre alfabetik olarak dizilmiştir. Kitabın sonuna, yazar adı ve kitap adı dizinleri de eklenmiştir.

Osmanlı mimarisini, Kuruluş'tan Fatih Devri'ne kadar tanıtan ölümsüz eseriyle hatırlanan Ekrem Hakkı Ayverdi hakkında, kendisini daha çok bibliyografik çalışma-

29 Bunlardan bazıları: İsmet Binark, *Bosna-Hersek Bibliyografyası*, haz. Sertaş Genç, Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1993, (418 sayfa); Hakan Kırmırlı - Unsal Aktaş, *Kırım Bibliyografyası Türkiye Cumhuriyeti Dönemi 1923-1986*, [y.y., t.y.] (Ankara: Şafak Matbaası), (80 sayfa); Ekmeleddin İhsanoğlu, *Mısır'da Türkler ve Kültürel Mirasları: Mehmed Ali Paşa'dan Günümüze Basılı Türk Kültürü Bibliyografyası ve Bir Değerlendirme*, IRCICA: İstanbul; 2006, (657 sayfa); A. Şekür Turan, *Türkistan Bibliyografyası*, Ankara: Yaş Türkistan Yayını, 1979, (95 sayfa); *Irak'ın Bağdat, Basra ve Musul Vilayetlerinde Yayınlanan Kitap ve Süreli Yayınlar Bibliyografyası* 1246 (1830) - 1337 (1919), Ankara: Milli Kütüphane Yayınları, 1969, (22 sayfa) Şehir bibliyografyalarına örnek olarak bkz. Ankara Büyükşehir Belediyesi, *Ankara Kent Bibliyografyası*, Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 1992, (420 sayfa); Turgay Aydın, *Aydın İl Bibliyografyası*, Aydın: Aydın Yazarlar ve Şairler Derneği Yayınları, 2001; Nezaket Yalmanoğlu, *Bursa Bibliyografyası*, [y.y., b.y.y.], Ankara: (Ankara Kültür Ofset), 1998, (244 sayfa); Yaşar Erdemir - Saim Cirtil - Selda Özgün, *Konya Bibliyografyası: Arkeoloji Sanat Tarihi Tarih Mimari Tarihi Etnografya*, Konya: Konya Valiliği, 2003, 1. c. (200 sayfa.); Aydın Oy, *Tekirdağ Bibliyografyası*, Tekirdağ: Tekirdağ Valiliği, 1993, (88 sayfa); Mehmet Yılmaz, *Kastamonu Bibliyografyası*, İstanbul: [y.y.], 2007, (207 sayfa).

30 *Kent Araştırmaları Bibliyografyası*, (Proje koordinatörleri, Funda Çelebi-Bahar Aksel-Filiz Öğretmen), İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, 2001. (571 sayfa).

31 Abdullah Topaloğlu - Kasım Çelik - M. Zeki Ören, *Mimar Sinan ve Yapılarıyla İlgili Eserler Bibliyografyası*, (ed. Ekmeleddin İhsanoğlu;) Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1988. (167 sayfa).

larıyla tanıdığımız İsmet Binark'ın hazırladığı, *Ekrem Hakkı Ayverdi Bibliyografyası*,³² Ayverdi'nin bu alandaki hizmetlerini bir bütün halinde sunması bakımında önemli bir çalışmadır. Binark'ın Ayverdi hakkındaki giriş yazısıyla başlayan bibliyografya, üç bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde Ayverdi'nin kaleminden çıkmış eserlerin künyeleri yer almaktadır. Burada Ayverdi'nin kitap ve broşürleri, gazete ve mecmualarda çıkan yazıları basım tarihine göre sıralanmıştır. 144 çalışmanın tanıtıldığı bu bölümün en güzel yanı, künyesi verilen kitap ve makalelerin içeriğini de uzunca bir özetle anlatılmış olmasıdır. İkinci bölümde Ayverdi hakkında yazılmış kitap, makale ve yapılmış tezlerin künyeleri, yazar soyadına göre dizilmiş, üçüncü bölümde ise Ekrem Hakkı Ayverdi'den bahseden eserler, hakkında yapılmış tez çalışmaları, yazılmış kitap ve makaleler indeksi yer almaktadır.

A. Süheyl Ünver hakkındaki ilk bibliyografya çalışmasını, önce 1941'de daha sonra da 1952'de Osman Ergin hazırlamıştır.³³ Ünver'in bibliyografyası son olarak da daha kapsamlı bir şekilde kızı Gülbün Mesara ve arkadaşları tarafından hazırlanmıştır.³⁴

Tıp tarihinden edebiyat ve sanata dair geniş yelpazede eserler vermiş olan A. Süheyl Ünver'in yüzüncü doğum yılı anısına Mesara ve arkadaşlarının hazırladıkları Ünver bibliyografyası, 1920'den başlayarak vefatına kadar Ünver'in yazdığı kitap ve makaleleri ihtiva etmektedir. Kitap ve makaleler yıllara göre konu içerikleriyle birlikte tanıtılmış, kitabın sonunda Ünver'in vefatından sonra kendisiyle ilgili yapılmış olan çalışmalara da yer verilmiştir. Toplam 1886 kitap, makale ve eserin tanıtıldığı kitabın sonuna bir de dizin eklenmiştir.

Sanat tarihinin yaşayan doyenlerinden biri sayılan Semavi Eyice'nin bibliyografyası hiç şüphesiz bu alanda başvurulması gereken önemli kaynakların başında gelir. Daha çok sanat tarihi ve İstanbul yazılarıyla tanınan Eyice, 1400'ü aşkın makale, ansiklopedi maddesi ve araştırma yazısıyla bilim dünyasına önemli katkılar sağlamıştır. Yasemin Akçaoğlu ve Sema Doğan'ın hazırladıkları Eyice bibliyografyası,³⁵ Mahmut Şakiroğlu'nun daha evvelce hazırlamış olduğu Eyice bibliyografyasından³⁶ da yararlanılarak, Akçaoğlu'nun Eyice hakkındaki yüksek lisans tezi esas alınmak suretiyle hazırlanmıştır. Bu kitapta Mahmut Şakiroğlu'nun tasnifi kullanılarak, yazarın çevirileri ve yazdığı önsözler de birer başlık altında toplanmış ve tüm çalışmalar altı ana başlık altında gruplandırılmıştır. Kitapta sırasıyla Eyice'nin hayat hikâyesi, kitaplar, makaleler, ansiklopedi maddeleri ve kitap tanıtım yazıları yıllara göre sıra-

32 İsmet Binark, *Ekrem Hakkı Ayverdi Bibliyografyası*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 1999, (713 sayfa).

33 Osman Ergin, *Dr. A. Süheyl Ünver Bibliyografyası*, İstanbul: İ.Ü. Tıp Tarihi Enstitüsü, 1941; Ergin, *Dr. A. Süheyl Ünver Bibliyografyası II*, İstanbul: İ.Ü. Tıp Tarihi Enstitüsü, 1952, (63 sayfa).

34 Gülbün Mesara - Aykut Kazancıgil - Ahmed Güner Sayar, *A. Süheyl Ünver Bibliyografyası*, İstanbul: İşaret Yayınları, 1998, (471 sayfa); Ünver hakkında daha evvel yapılmış diğer bir bibliyografya çalışması Osman Nuri Ergin'e aittir, bkz. *Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Bibliyografyası 1381/1961*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü Yayınları, 1941, (63 sayfa).

35 Yasemin Akçaoğlu - Sema Doğan, *Semavi Eyice Kaynakçası 86 Yıla Armağan*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2009, (116 sayfa).

36 Mahmut Şakiroğlu, *Prof. Dr. Semavi Eyice Bibliyografyası*, Ankara: Turhan Kitabevi, 1991, (50 sayfa).

lanmıştır. Eyice'nin kendi sözleriyle anlattığı hayat hikâyesi bu çalışmaya ayrı bir zenginlik katmıştır. Alfabetik sıraya göre dizilmeyen bu eserin en büyük eksikliği, kitabın sonunda bir dizin bölümünün bulunmamasıdır.

Bilhassa kitap sanatları konusunda çok sayıda eserler vermiş olan M. Uğur Derman'ın bibliyografyasını Medine Akgül ve arkadaşları hazırlamıştır.³⁷ İki bölümden oluşan bu çalışmanın ilk kısmında biyografi, makaleler, kitaplar ve diğer eserleri olmak üzere yazarın kaleminden çıkan eserler tarih sırasına göre dizilmiş, ikinci kısımda ise yazarın yayınlanmış bildirileri, makaleleri ve kitapları ile yazısının yayınlandığı dergi adları dizini ve kişi adları dizini bulunmaktadır. Akgül, F. Çiçek Derman için de bir bibliyografya çalışması yapmıştır.³⁸

Sanat tarihine önemli katkılar sağlayan ve bibliyografyası hazırlanan yazarlardan birisi de Mehmet Önder'dir. Önder'in bibliyografyası basın hayatının 40. yılı hatırasına Erol ve Günüş tarafından hazırlanmıştır.³⁹ Küçük boy bir kitap halinde hazırlanan bibliyografyada, sunuş yazısından sonra kitaplar ve makaleler konularına göre sınıflandırılarak baskı tarihine göre sıralanmıştır. Türk sanatı ve müzecilikle ilgili makaleler 36 ilâ 47. sayfalar arasında yer almaktadır. Kitabın sonunda yazar hakkında yazılmış kitap ve makalelerin künyelerine ve yazarın kısa bir özgeçmişine de yer verilmiştir. Kitaba dizin konmamıştır.

Şakiroğlu ve Halman'ın birlikte hazırladıkları Metin And bibliyografyası,⁴⁰ yazarların sunuş yazısından sonra Metin And'la ilgili verilen bazı belgelerle başlar. Daha sonra And hakkında yapılan yayınların künyelerinin yer aldığı çalışmada And'ın kitapları baskı tarihine göre sıralanmış, ardından da süreli yayınlarda ve ansiklopedilerde çıkan yazılarının künyeleri yine alfabetik sıra gözetilmeksizin tarih sırasını göre verilmiştir. Alfabetik sıralama olmayan eserin sonunda bir dizinin bulunmaması da önemli bir eksikliklerdir.

Necmeddin Sefercioğlu'nun hazırladığı *Remzi Oğuz Arık Bibliyografyası*'nın⁴¹ önsöz ve giriş yazısından sonra ilk bölümde Arık'ın yayınları, kitap ve risaleleri, ayrı baskıları, ilmî makaleleri, fikrî edebî ve başka makaleleriyle siyasî makaleleri ve TBMM konuşmaları tanıtılmış, ikinci bölümde ise Arık hakkında yazılan kitap ve makalelerle manzumeler, Kitap ve makalelerin isme göre alfabetik düzenlendiği kitapta dizin bulunmamaktadır.

Bazen yazarların bibliyografyalarına, kendi adlarına çıkartılmış armağan kitaplarından ulaşmak da mümkündür. Sanat tarihine *Sanat Ansiklopedisi* gibi önemli bir eseri kazandırmış olan Celal Esad Arseven'in bibliyografyasını, *Celal Esad Arseven*

37 Medine Akgül - Ayşe Kızıltepe Yiğitbaş, *Uğur Derman Bibliyografyası*, İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği Yayınları, 1996, (30 sayfa).

38 Medine Akgül, F. Çiçek Derman *Bibliyografyası*, İstanbul: MVT Yayıncılık, 2010, (63 sayfa).

39 Erdoğan Erol ve Fevzi Günüş, *Basın Hayatının 40. Yılında Mehmet Önder Bibliyografyası*, Ankara: Konya ve Mülhekatı Eski Eserleri Sevenler Derneği, 1984, (küçük boy 96 sayfa).

40 Mahmut H. Şakiroğlu-Talat Halman, *Prof. Dr. Metin And Bibliyografyası*, Turhan Kitabevi, Ankara 1993, (65 sayfa).

41 Necmeddin Sefercioğlu, *Remzi Oğuz Arık Bibliyografyası: Yayınları ve Hakkında Yazılanlar*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989, (43 sayfa).

Anısına Sanat Tarihi Semineri Bildirileri kitabında Nermin Sinemoğlu aktarmıştır.⁴² Sinemoğlu, Arseven hakkında bazı bilgiler verdikten sonra, Semavi Eyice'nin Arseven hakkında hazırlayıp daha önce *Belleten* (sy. 142, 1972, s. 196-201) dergisinde yayınlanan bibliyografyasını burada aynen nakletmiştir. Sanat tarihinin yaşayan çınarlarından Oktay Aslanapa'nın çalışmalarını ise *Aslanapa Armağanı* kitabında Ara Altun derlemiştir.⁴³ Altun makalesinde, Aslanapa'nın Türk sanatına olan katkılarını anlattıktan sonra, kitaplarını, ansiklopedi maddelerini ve makalelerini yayın tarihine göre sıralamıştır.

Resmî Kurumlar ve Gönüllü Cemiyetlerin Yayınlarının Bibliyografyaları

Türkiye'de uzun süreli yayın yapan çeşitli kurum ve kuruluşların yayınlarına has birçok bibliyografya çalışması bulunmaktadır. Bunların başında devlet kurumları, üniversiteler ve bazı cemiyetler önemli yer tutmaktadır.

1972'den beri Milli Kütüphane tarafından ayda bir çıkartılmak üzere planlanan *Devlet Yayınları Bibliyografyası*,⁴⁴ her ay resmî kamu kuruluşları tarafından Milli Kütüphane'ye gönderilen yayınların açıklamalı bibliyografyasını vermekte olup. Derginin başında tasnif planı ve taranan yayınlar listesi verilmiştir. Konularına göre ayrılmış kitaplar yazar soyadına göre alfabetik dizilmiştir. Derginin sonunda soyada göre dizilmiş yazarlar dizini bulunmaktadır.

Ferid Ragıp Tuncor'un, iki cilt halinde hazırladığı *Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları Bibliyografyası*, 1923-1993 tarihlerini kapsayan üçüncü baskısını yapmıştır.⁴⁵ Eser, yıllara göre alfabetik düzenlenmiş olup, yayın serilerine göre kitabın adı, yazarı ve çevireni ve fiyatı bir döküm halinde sunulmuştur. Eserin sonunda kitap adları, yazar adları, çeviren veya yayına hazırlayan adları dizinleri de mevcuttur.

Can Oktay'ın önce 1946 yılında, 1935-1945 yılları arasını kapsayan, daha sonra da 1968 yılında 1935-1966 yılları arasını kapsayan *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Yayınları Bibliyografyası*⁴⁶ adlı iki çalışması, üniversite yayınlarının bibliyografyalarına güzel bir örnek teşkil etmektedir. İki bölümden oluşan ilk çalışmanın birinci bölümünde, yazar soyadına göre, çeviren soyadına göre ve kitap adına göre künyeler verilmiş, bölümün sonuna da konu katalogu eklenmiştir. İkinci bölümde ise *Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Dergisi*'nde çıkan makalelerin künyeleri, ilk bölümdeki sırayla verildikten sonra ayrıca, mezkûr dergide çıkan "Yayımlar" ve

42 Nermin Senemoğlu, "Celal Esad Arseven", *Celal Esad Arseven Anısına Sanat Tarihi Semineri Bildirileri*, haz. Banu Mahir, İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, 2000, s. 17-24.

43 Ara Altun, "Prof.Dr. Oktay Aslanapa ve Türk Sanatı Araştırmalarına Katkıları", *Aslanapa Armağanı*, İstanbul 1996, s. 11-22.

44 Milli Kütüphane Devlet Dokümantasyon Merkezi, *Devlet Yayınları Bibliyografyası (İzahlı)*, Ankara: Milli Kütüphane Yayınları, [1972- devam ediyor].

45 Ferid Ragıp Tuncor, *Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları Bibliyografyası*, 1923-1993, II, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1996, (636 sayfa).

46 Can Oktay, *Ankara Üniversitesi Dil-Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları Bibliyografyası: 1935-1945*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1946, (94 sayfa); Benal Acır, *Ankara Üniversitesi Dil-Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları Bibliyografyası*, 1935-1966, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1968, (163 sayfa).

“Bibliyografya” başlıklı tanıtım yazılarının künyeleri, haberler, tebliğler, doktoralar, raporlar ve “Türlü Akademik Olaylar” başlığını taşıyan yazıların künyeleri de tanıtılmıştır. Kitabın tek eksiği ise sonunda bir dizin bulunmayışıdır. İkinci kitapta ise dergiler, üniversite haftaları, bibliyografya, Antropoloji ve Etnoloji, Arkeoloji ve Coğrafya enstitülerinin yayınları, doktora tezleri, Felsefe, Fransız Dili ve Edebiyatı, Hindoloji, Klasik Filoloji, Sinoloji, Sümeroloji, Tarih, Türk Dili ve Edebiyatı enstitülerinin yayınları tanıtılmış, eserin sonuna müellif, mütercim ve eser adına göre dizin eklenmiştir.

Ankara Üniversitesi için yapılan çalışmanın benzer bir örneği de, Türkiye'nin en köklü üniversitelerinden birisi olan İstanbul Üniversitesi için yapılmıştır. Leman Şenalp'in hazırladığı *İstanbul Üniversitesi Yayınları Bibliyografyası*⁴⁷ Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Diş Hekimliği Fakültesi ve Eczacılık Fakültesi gibi fakülte yayınlarının yanı sıra Edebiyat Fakültesi'nin Sanat Tarihi Bölümü yayınlarına da yer verilmiştir. Aynı yazar, aynı kitabı 1976 yılı için de hazırlamıştır. Ayrıca aynı başlığı taşıyan bir çalışma da Erol Pakin tarafından 1981-1982 yılları için hazırlanmıştır.⁴⁸

Gülser Orhan ise daha dar bir alanda, daha geniş yılları kapsayan bir çalışmayı, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi yayınları için hazırlamıştır.⁴⁹ Bu çalışmada önsöz ve giriş yazısından sonra, taranan dergilerin ve diğer yayınların listesi verilmiş, bibliyografya kısmı Edebiyat Fakültesi'nin bölümlerine göre ayrılarak, kitaplar ve makaleler başlığıyla alfabetik dizilmiştir. Sanat Tarihi Bölümü kitapları 156-160., makaleleri ise 160-168. sayfeler arasında yer almaktadır. Eserin sonunda Edebiyat Fakültesi'nin süreli yayınlar dizini ve soyada göre yazar dizini mevcuttur. Aynı çalışmanın devamı, Aysel San tarafından 1973-1978 yılları için hazırlanmıştır.⁵⁰

Oktay Aslanapa'nın hazırladığı *İslam Tarih Sanat ve Kültürünü Araştırma Vakfı İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tezleri*,⁵¹ bu alanda yapılmış farklı çalışmalardan biridir. Kitapta, önsöz ve girişten sonra Aslanapa'nın biyografisine yer verilmiş ve Osmanlı Darülfünun'unda araştırma geleneğinin oluşumu anlatılmıştır. Sonra rektörler, dekanlar ve İ.Ü. Edebiyat Fakültesi mezunları tanıtılmış, coğrafya, Batı felsefesiyle ilgili Türkiye'de yapılan tezler, Tarih Bölümü lisans ve doktora tezleri, Türk Dili ve Edebiyatı lisans ve doktora tezlerinden sonra, adı geçen bölümlerde yapılan tezler ilk ada göre, soyada göre ve tez konusuna göre dizilmiştir.

Ürekli ve Yörüm'ün Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü için hazırladıkları yayın katalogu da,⁵² sosyal bilimlere ilgilendiren bütün yüksek okul, fakülte, ens-

47 Leman Şenalp, *İstanbul Üniversitesi Yayınları Bibliyografyası, (Eserler ve Makaleler), Yıl 1973*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, 1975, (206 sayfa).

48 Erol Pakin, *İstanbul Üniversitesi Yayınları Bibliyografyası, (Kitaplar ve Makaleler) 1981-1982*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, 1988, (544 sayfa)

49 Gülser Orhan, *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları Bibliyografyası, 1924-1972*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1974. (325 sayfa).

50 Aysel San, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları Bibliyografyası (1973-1978)*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1979, (108 sayfa).

51 Oktay Aslanapa, *İslam Tarih Sanat ve Kültürünü Araştırma Vakfı İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tezleri, 1920-1946*, İstanbul: İSAR Vakfı Yayınları, 2004, (193 sayfa).

52 Bayram Ürekli-Doğan Yörüm, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Yayın Katalogu*, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları, 2003, (345 sayfa).

titü ve rektörlük yayınlarının ve Selçuk Üniversitesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı tarafından yayınlanmış eserlerin bibliyografik künyelerini içermektedir. Kitap bölümlere göre ve yazar soyadına göre alfabetik olarak düzenlenmiştir. Eserin sonunda soyadı sırasına göre yazar dizini de verilmiştir.

Yıldız ve Koçyiğit, belli bir üniversiteyle sınırlı kalmayıp, Türkiye'deki bütün İlahiyat fakültelerinin dergilerinde çıkan makale ve yazarların fihristini hazırlamışlardır. Türk-İslâm sanatları tarihini ilgilendiren yazıların da bulunduğu *İlahiyat Fakültesi Dergileri Makale ve Yazarlar Fihristi*⁵³ 1952-2002 yıllarını kapsamaktadır. İki bölümden meydana gelen bu çalışmanın birinci bölümde, İlahiyat Fakültesi dergileri ve makaleleri, fakültelere göre ayrılmış, yayınların tarihine göre her sayının içindekiler listesi verilmiştir. İçindekiler listesi alfabetik olmayıp dergideki yayın sırasına göre dizilmiştir. İkinci bölümde ise yazar soyadına göre müelliflerin fihristi verilmiş olup kitapta ayrıca bir dizine yer verilmemiştir.

Müzeler, sanat tarihçileri için önemli birer bilgi dağarcığıdır. Sanat eserlerinin korunup onararak teşhir edildiği bu kurumlar hakkında Atasoy ve Ertürk'ün birlikte yayına hazırladıkları bibliyografya çalışması⁵⁴ dikkate değer bir eserdir. Önsözden sonra, sırasıyla açık hava müzeleri, anıt müzeler, arkeoloji müzeleri, arkeoloji ve etnografya müzeleri ve askerî müzeler konusunda yazılmış yazılar, yazar soyadına göre sıralanmıştır. Kitapta ayrıca, bakım onarım ve koruma, bilim müzeleri, doğa tarihi müzeleri, etnografya müzeleri, genel müzecilik, hukuk, müze aydınlatması, müze eğitimi, müze evler, müze koleksiyonları, müze mimarisi, müze sergilemesi, müze yayınları, müzeciler, özel müzeler, sanal müzeler, saray müzeler, sergiler, tarih müzeleri, tezler gibi konularda yazılmış eser ve makaleler, soyadı sırasına göre aktarılmış, eserin sonuna konu ve yazar dizini de eklenmiştir.⁵⁵

Türk Yurdu Dergisi, sanat tarihi yazılarına sıkça rastlanan uzun soluklu süreli yayınlardan biridir. Bu önemli derginin bibliyografya çalışmasını da Hüseyin Tuncer hazırlamıştır.⁵⁶ On bir bölümden oluşan eser, Sözbashi yazısından sonra sırasıyla Sunuş Yazıları, Dil, Edebiyat ve Sanat, Folklor Etnografya, Arkeoloji, Din Kültür Medeniyet, Tarih, Türk Dünyası, Diğer İlimler, Diğer Konular, Türk Ocağı, Türklük Şuunu ve Haberler başlıklarını taşımaktadır. Toplam 7661 künyenin yer aldığı eserde künyeler, *Türk Yurdu Dergisi*'nin sayılarının tarih sırasına göre dizilmiş olup, alfabetik değildir, ancak kitabın sonuna genel bir dizin eklenmiştir.

53 Alim Yıldız-Tahsin Koçyiğit, *İlahiyat Fakültesi Dergileri Makale ve Yazarlar Fihristi 1952-2002*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2002, (320 sayfa).

54 Sümer Atasoy - Nevra Ertürk, *Müzeler ve Müzecilik Bibliyografyası (1996-2001)*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2003, (155 sayfa).

55 Benzer konudaki diğer eserler: Sümer Atasoy, *Müzeler ve Müzecilik Bibliyografyası* (1926-1976), İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1979, (155 sayfa); Sümer Atasoy-Nevin Çakmakoglu Barut, *Müzeler ve Müzecilik Bibliyografyası 1977-1995*, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzecilik Anabilim Dalı Yayınları, 1996, (101 sayfa); Sümer Atasoy-Nevra Ertürk, *Müzeler ve Müzecilik Bibliyografyası (1996-2001)*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2003, (155 sayfa).

56 Hüseyin Tuncer, *90. Yıl Türk Yurdu Bibliyografyası*, Ankara: Kültür Bakanlığı ve Türk Ocakları Genel Merkezi Ortak Yayımları, 2002, (541 sayfa).

Makaleler Bibliyografyası

Yayınlandığı makaleler arasında sanat tarihi konularına da yer veren *Kültür Dergisi*, 1997 yılında yayın hayatına girmiştir. Bu derginin çıktığı yıldan 1994 yılına kadar yayınlanmış olan makaleler, Mehmet Toprak tarafından derlenerek bir bibliyografya kitabı haline dönüştürülmüştür.⁵⁷ Bir sunuş yazısıyla başlayan kitap, Kronolojik liste, Bibliyografya ve Dizin bölümlerinden oluşmaktadır. Bu kitapta, *Kültür Dergisi'*nde yer alan makale, şiir, hikâye ve benzeri yazılardan oluşan 2592 yazının künyesi tespit edilmiştir. Yine *Kültür-Gençlik Dergisi'*nin makaleler bibliyografyası da aynı müellif tarafından hazırlanmıştır.⁵⁸

Bazı kongre, sempozyum ve konferans gibi ilmî toplantılarda sunulan bildiriler, belli merkezlerde ve belli periyotlarla yayınlanmadığı için, bu tarz toplantıların sonucunda ortaya çıkan yayınlardan haberdar olmak ve bu yayınlara ulaşabilmek her zaman mümkün olmamaktadır. İşte bu alandaki boşluğu Yavuz Tiryaki'nin çalışması doldurmuştur.⁵⁹ Tiryaki bu çalışmasında süreli olmayıp, yurdun dört bir yanında pek çoğu özel bir şekilde veya anma günleri dolayısıyla yapılmış kongre, konferans, seminer ve sempozyumların yayına dönüştürülmüş olanlarını yarı periyodikler başlığı altında toplamıştır. Bu kitapta, armağan kitaplarda veya memleketin çeşitli yerlerinde özel sebeplerle çıkartılmış, ulaşılması zor kitaplarda bulunan makalelere de yer verilmiştir. Makaleler yazar soyadına göre alfabetik dizilmiştir. Kitapta yarı periyodikler listesinin ardından 2535 yazının künyesi verilmiş ve bir de dizin eklenmiştir.

Süreli Yayınlar ve Sempozyum Bibliyografyaları

Cüneyd Okay, hazırlamış olduğu *Osmanlıca Süreli Yayınlar Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi*⁶⁰ adlı çalışmasına, süreli yayınlardan bahseden makaleler ve tezleri de dâhil etmiştir. Yayın adları yazar soyadına göre sıralanmış olup, kitabın sonuna bir de dizin eklenmiştir.

Mehmet Toprak tarafından hazırlanan önemli çalışmalardan birisi de *Kültür Bakanlığı Süreli Yayınlar (Dergiler) Toplu Bibliyografyası (1933-2000)*'dir.⁶¹ Sunuş yazısıyla başlayan kitapta sırasıyla kronolojik listeler, *Kültür Gençlik Dergisi*, *Kitap Dergisi*, *Anayurt'tan Atayurd'a Türk Dünyası Dergisi*, *Halk Ozanlarının Sesi Dergisi*, *Bilgi Pınarı Dergisi*, *Türksoy Dergisi*, *Opera ve Bale Dergisi*, *Türk Arkeoloji Dergisi*, *Türk Etnografya Dergisi*, *Müze Dergisi*, *Kültür ve Sanat Dergisi*, *Sanat Dergisi*, *Devlet Tiyatrosu Aylık Sanat Dergisi* gibi süreli yayınlarda çıkan yazıların bibliyografyası, konu başlıklarına göre alfabetik sıralanmış olup, kitabın sonunda yazar soyadına göre alfabetik dizin verilmiştir.

57 Mehmet Toprak, *Kültür Dergisi Makaleler Bibliyografyası 1977-1994*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997, (258 sayfa).

58 Mehmet Toprak, *Kültür-Gençlik Dergisi (Gençliğin Sesi) Makaleler Bibliyografyası (1990-1994)*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998, (148 sayfa).

59 Yavuz Tiryaki, *Türkiye'de Yayınlanmış Türk ve İslam Sanatı Makaleler Bibliyografyası I: Yarı Periyodikler 1943-1997*, İstanbul: Gözen Yayınları, 2002, (192 sayfa).

60 Cüneyd Okay, *Osmanlıca Süreli Yayınlar Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi*, yayın yönetmeni, Ahmet Özcan, Ankara: Gezgin Kitabevi, 2000, (94 sayfa).

61 Mehmet Toprak, *Kültür Bakanlığı Süreli Yayınlar (Dergiler) Toplu Bibliyografyası (1933-2000)*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2003, (495 sayfa).

Hasan Duman'ın farklı dillere de çevirterek hazırladığı *Başlangıcından Harf Devrimine Kadar Osmanlı-Türk Süreli Yayınlar ve Gazeteler Bibliyografyası ve Toplu Kataloğu*, konusu geçen süreli yayın ve gazetelerin ilk kapak sayfalarının da yayınlanmış olması bakımından oldukça ilginç bir çalışmadır.⁶²

Lisans ve Lisansüstü Tezlerinin Bibliyografyaları

İstanbul Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi başta olmak üzere birçok üniversitede yapılan lisans ve lisansüstü tezlerinin bibliyografyaları hazırlanmıştır.

Orhan Doğan ve arkadaşlarının hazırladıkları *Lisans Tezleri Bibliyografyası*⁶³ ismine bakıldığında bütün lisans tezlerini kapsadığı intibai vermekle beraber yalnızca Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü'nde 1973 yılına kadar yapılmış tezleri kapsamaktadır.

İsmail Erünsal ve arkadaşlarının hazırladığı *İlahiyat Fakülteleri Tezleri Kataloğu*,⁶⁴ bütün İlahiyat fakültelerinin Felsefe ve Din Bilimleri, İslâm Tarihi ve Sanatları ve Temel İslâm Bilimleri bölümlerinde yapılan lisansüstü tezlerini kapsamaktadır. Tezler, yazarların soyadına göre alfabetik dizilmiş olup, kitabın sonunda yazar, danışman ve konu adları dizini de mevcuttur.

Esat Bozyiğit'in hazırladığı, *Üniversitelerde Yapılan El Sanatları Konulu Tezler Bibliyografyası*⁶⁵ iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde 1990 yılına kadar yayınlanmış el sanatları konulu tezler, yazar soyadına göre alfabetik dizilmiş, ikinci bölümde tez adları, konu adları, yer adları ve üniversite adları dizini verilmiştir. Eserde 1157 künye tanıtılmıştır.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin *Sanat Tarihi Yıllığı* adıyla yayınladığı yıllıkların sonlarında, o dönemde yapılmış Sanat Tarihi tezlerinin özetleri bulunmaktadır.

Son olarak Ara Altun, biraz daha sınırlı bir konuyu, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi ve Sanat Tarihi disiplininde hazırlanmış İstanbul konulu tez çalışmalarını bizler için *Semavi Eyice Armağanı*'nda toplamıştır.⁶⁶

62 Hasan Duman, *Başlangıcından Harf Devrimine Kadar Osmanlı-Türk Süreli Yayınlar ve Gazeteler Bibliyografyası ve Toplu Kataloğu: 1828-1928 = A bibliography and union catalogue of Ottoman-Turkish serials and newspapers from beginning to the introduction of the modern Turkish alphabet 1828-1928 = el-Bibliyografya ve'l-fihrisu'l-muvahhad li-sahafeti'l-Osmaniyye-Türkiyye (ed-devriyat ve's-sahaf) mine'l-bidâyet ilâ seveti tağyiri'l-ahruf (1828-1928)*, çev. Christopher Bailey - Cengiz Ketene - Musa Yıldız, I, c., Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, 2000, (654 sayfa).

63 Orhan Doğan - Ülkü Yeğin - İsmet Baydur, *Lisans Tezleri Bibliyografyası*, Ankara: Kütüphaneler Derneği, 1974, (25 sayfa).

64 İsmail Erünsal - Fatih Çardaklı - Mustafa B. Ülker, *İlahiyat Fakülteleri Tezleri Kataloğu*, c. I, 1953-2000 c. II, 2001-2007, İstanbul: İSAM Yayınları, 2008, (I. 472 - II. 480 sayfa).

65 A. Esat Bozyiğit, *Üniversitelerde Yapılan El Sanatları Konulu Tezler Bibliyografyası*, Ankara 1992, (164 sayfa).

66 Ara Altun, "İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi ve Sanat Tarihi Disiplininde Hazırlanmış İstanbul Konulu Tez Çalışmaları", *Semavi Eyice Armağanı: İstanbul Yazıları*, İstanbul 1992, s. 38-404.

Özetle söylemek gerekirse bu alanda yayınlanmış bibliyografya çalışmaları sanat tarihi araştırmacıları için birinci derecede başvuru kaynaklarıdır. Elektronik imkânların gelişmesiyle farklı seçenekler ortaya çıkmış olsa da, bibliyografya çalışmaları halen önemini korumaktadır.

Her alanda olduğu gibi bibliyografyacılık alanında da bazı sorunların olduğu gözden kaçmamaktadır. Çalışmalar arasında üslup ve yöntem birliğinin sağlanamamış olması başta gelen sorunlardandır. Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda, künye sıralamasında bazı araştırmacıların yayın yılını esas aldığı görülürken, bazılarının da konu başlıklarını esas aldığı, çoğunluğun ise yazar soyadına göre alfabetik sıralamayı tercih ettiği görülmektedir. Hangi yöntem kullanılırsa kullanılsın, çalışmanın sonuna kapsamlı bir dizin konulması eserden istifadeyi azamî derecede artırmaktadır. Birçok yayında dizinin bulunmayışını önemli bir eksiklik olarak zikredebiriz. Güncellenmiş genel sanat tarihi bibliyografyaları ve kronoloji çalışmalarının yeterli sayıda olmaması, bu alanda hâlâ büyük bir boşluğun bulunduğunu göstermektedir.

Sanat Tarihi Bibliyografyaları

Aziz DOĞANAY

Özet

Hızla değişen dünyada zamanla yarışan araştırmacılar için bilgi kaynağına kısa sürede ulaşabilmek çok önemlidir. Araştırılması gereken konuyla ilgili yapılacak ilk okumalara öncelikli olarak konunun bilinen temel kaynaklarından başlayıp, bu kaynakların sonunda yer alan kaynakçalardan hareketle okumayı derinleştirmek bilinen bir yoldur. Ancak birkaç kaynağın arkasındaki kaynakça, araştırmacıya sınırlı bir ilerleme sağlayabilmektedir. Bu yüzden belli alanlarda yazılmış kitap ve dergiler taranarak derlenen kaynakçalar, araştırmacıya büyük kolaylıklar sunmaktadır. Bu düşünceden hareketle, Türkiye’de gerçekleştirilmiş sanat tarihi konularıyla ilgili bibliyografya çalışmalarını tanıtmayı hedefledik. Bu çerçevede konuyu, Sanat Tarihi ve Arkeoloji İle İlgili Genel Bibliyografyalar, Özel Konularla Sınırlı Bibliyografyalar, Ülkeler ve Şehirlerle İlgili Bibliyografyalar, Sanat ve Sanat Tarihi İle İlgili Eser Vermiş Olan Şahısların Bibliyografyaları, Resmî Kurumlar ve Gönüllü Cemiyetlerin Yayınlarının Bibliyografyaları, Makaleler Bibliyografyası, Süreli Yayınlar ve Sempozyum Bibliyografyaları, Lisans ve Lisansüstü Tezlerinin Bibliyografyaları başlıkları altında sınıflandırarak tanıtmaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Sanat Tarihi, Arkeoloji, Bibliyografya, Kaynakça, Kitabiyat

Art History Bibliographies

Aziz DOĞANAY

Abstract

Quick access to the sources of knowledge is vital for researchers competing with time in a world that is transforming so rapidly. The conventional wisdom in doing research is to start readings on the topic from the most basic and easily identifiable sources of the field and to proceed further from their bibliographies. However, these few bibliographies provide the reader with only limited perspective. This is why bibliographies compiled by scanning books and periodicals on a specific field facilitate the research process considerably. Hence we aim here to introduce bibliographical works of art history conducted in Turkey grouped under the following headings: General Bibliographies on Art History and Archeology, Bibliographies Limited to Special Topics, Bibliographies on Countries and Cities, Bibliographies of Individuals Writing on Art and Art History, Bibliographies of the Publications of Official Institutions and Voluntary Organizations, Bibliographies of Articles, Bibliographies of Periodicals and Symposium Papers and Bibliographies of Undergraduate and Graduate Theses.

Keywords: Art History, Archeology, Bibliography

